

A fájdalomcsillapítás etikai vonatkozásai

Dr. Hegedűs Katalin Ph.D. egyetemi docens
Semmelweis Egyetem, Általános Orvostudományi Kar,
Magatartástudományi Intézet
www.magtud.hu

2013. február 20.

Mi az elviselhetetlen szenvedés?

A „klinikai szenvedés” magába foglalja a

- fiziológiai tüneteket (fájdalom, hányinger, hányás, légszomj, agított delírium)
- pszichológiai distressz tüneteit, amikor a mentálhigiénés problémák kezelhetetlenek.
- az egzisztenciális szenvedést (halálfélelem, izoláció, kontrollvesztés)

(American Medical Association, 2008)

Életvégi dilemmák

- a mai medicina technikai fejlettsége
- a modern orvosi szemlélet
- félelem a lassú, elhúzódó haldoklástól
- a halál kontrollálásának vágya

(Kovács J 1999)

Egészségügyi Törvény 1997 (CLIV. törvény, betegjogi fejezet) A fájdalomcsillapításhoz való jog

- 6. §** Minden betegnek joga van sürgős szükség esetén az életmentő, illetve a súlyos vagy maradandó egészségkárosodás megelőzését biztosító ellátáshoz, valamint fájdalmának csillapításához és szenvedéseinek csökkentéséhez.

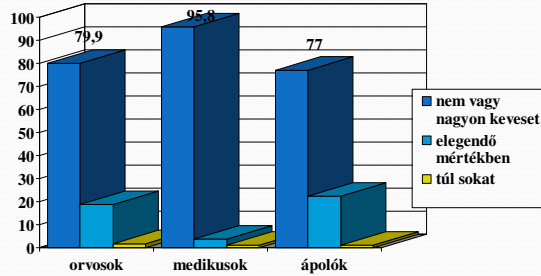
A képzés hiányai

- Fájdalomcsillapítás
- Tüneti kezelés
- Pszichés gondozás
- Halál
- Haldoklás
- Gyász
- Kommunikáció
- Etikai kérdések
- Az orvosképzés 0,49%-a (7000 órából 34 óra)
- Az ápolóképzés 0,7%-a (4600 órából 33 óra)

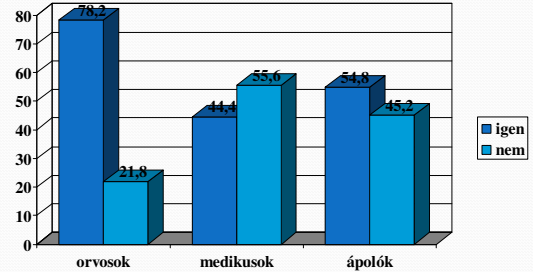
(Hegedűs, Pilling et al, 2002)

- „Sajnos még a legfejlettebb országokban sem eléggé elterjedtek a fájdalomcsillapítást és a szenvedés enyhítését célzó oktatási programok, amelynek következtében az orvosok túlnyomó többsége nem tud igazán szakszerű segítséget nyújtani a szenvedő betegeknek” (BMJ 2008; 336)

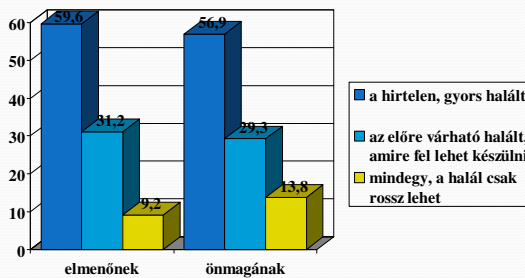
Eddigi tanulmányai során foglalkozott-e a haldokló betegek ellátásával?

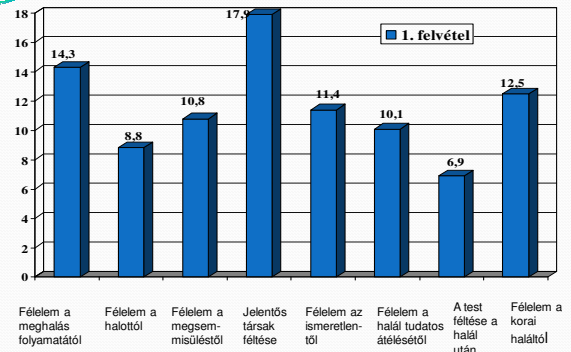
Beszélgettek-e már haldoklóval szakmai és/vagy magánélete során az ellátási feladatokon kívül eső kérdésekről? (%)

Mit tart jó halálnak az elmenő szempontjából? Milyen halált választana ön maga számára? ORVOSOK (%)

Mitől félnek a medikusok? (2010, N=67)

Mitől félnek a betegek?

Nőgyógyászati onkológiai osztály, N=52

- attól, hogy a család hogyan fogadja majd el a jelenlegi állapotában (11)
- újabb műtéttől, fájdalomtól, vérzéstől (7)**
- gyengüléstől, állapot-rosszabbodástól (4)
- haláltól (4)**
- mi lesz a hazatérés után (bezártság, közösség hiánya, ellátás milyensége) (3)
- jövőtől (3)
- kiszolgáltatottságtól (2)
- hogyan meggyógyul-e (2)
- áttétől (1)

Dr. Hegedűs Katalin

Orvosetikai dilemmák

- Az élet szentségének elve
 - ártatlan emberi élet szándékos kioltása abszolút tilos
 - Ne árts elve
 - az emberi élet végtelen érték
- Az életminőség elve
 - ha tartósan több már az életben a szenvedés, mint az öröm, akkor nem érdemes folytatni.
 - Autonómia elve
- Jótesztesség elve
- Ne árts elve
- Autonómia elve
- Igazságosság elve?

(Kovács J 1999)

„Morfium túladagolás”

2011 áprilisában a *Lege Artis Medicinae* című folyóirat tudósított arról, hogy egy magyar kórházi osztályon rendszeresen, intravénás morfium túladagolásával halálba segítettek végstádiumban levő betegeket. „Az ismertett eljárás lényege, hogy olyan daganatos betegeknél, akiknek gyógyulása esélytelen, és várhatóan két-három héten belül bekövetkezik a vég, a fájdalomcsillapításhoz szükséges morfinadag négy-öttszörösével érik el, hogy néhány órán belül kómába essenek és néhány napon belül meghaljanak.” (306.o.) Sem a beteg, sem a hozzátartozó nem kapott erről tájékoztatást, az orvosokat a beteg iránti szánalom és a halálfélelem vezérelte.

Eutanázia

- 1646: „a világból való halk, könnyű, fájdalom és kínlódás nélküli eltávozás” (eu thanatosz)
- 2003: a szenvedő, gyógyíthatatlan beteg életének kioltása a beteg kérésére, az orvos által (European Association for Palliative Care munkacsoportja)
- Az eutanázia *aktív, direkt és önkéntes* a definíció szerint. (Broeckeaert, 2009)

Holland eutanázia szabályok

- a beteg ismételt kérése írásban
- a beteg felvilágosítása
- a beteg tűrhetetlen és csillapíthatatlan testi és lelki szenvedése
- másik orvossal való konzultáció
- az eutanáziát csak orvos végezheti el
- az eutanáziát utólag kell bejelenteni - ügyészi vizsgálat követi.

Eutanázia esetek Hollandiában

• 1990	2300 (ebből 1500 otthon)
• 1995	3300 + 400 asszisztált öngyilkosság
900 helyettesített döntés
• 2005	2325
• 2010	3136

(16 millió lakos, 140.000 haláleset/év, eutanázia: 2-3%)

Az eutanázia-kérések okai (holland vizsgálat)

- szenvedéstől való félelem (80%)
- kiegészítő szindróma (burnout)
- depresszió
- elviselhetetlen fájdalom

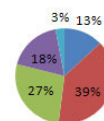
**Eutanázia veszélye: defenzív magatartás,
csökkenti a kreativitást az orvoslásban!**

(Zylicz and Janssens, 1998)

Szinapszis Kft felmérése az eutanáziáról (2009) www.index.hu

ÖN HOGYAN VÉLEKEDIK AZ EUTANÁZIÁRÓL?

- SEMMILYEN KÖRÜLMÉNYEK KÖZÖTT NEM TÁMOGATOM
- CSAK A PASSZÍV EUTANÁZIÁVAL ÉRTEK EGYET
- AZ AKTÍV EUTANÁZIÁVAL IS EGYET ÉRTEK (PL. MÉREG)
- NEM VÁLASZOLOK
- NEM TUDOM MIT JELENT AZ EUTANÁZIA

Vitakérdések ma az eutanázia és a palliatív ellátás határán

- asszisztált öngyilkosság (physician assisted suicide - PAS)
- terminális szedáció problémája
- lehet-e eutanázia a palliatív ellátásban?

Orvos által asszisztált öngyilkosság (PAS)

- Oregon – „Death with Dignity Act” – 1994
 - 2002 – 30.000 halálesetből 42 PAS
 - 2003 – 265 recept, 117-et váltottak ki
- Szabályok:
 - 2 orvossal való konzultáció
 - mentális kompetencia vizsgálata
 - 14 napos gondolkodási idő
 - palliatív szakorvossal történő konzultáció

Orvos által asszisztált öngyilkosság (PAS)

- Debbie Purdy ügy
- „suicide tourism”
- Svájc
 - EXIT
 - ADM
 - DIGNITAS

Terminális palliatív szedáció – az eutanázia alternatívája?

continuous deep sedation: „szedatív gyógyszerek alkalmazása a türelhetetlen és kezelhetetlen kínok csökkentésének céljából, a beteg tudatának redukálása által”

	eutanázia	terminális palliatív szedáció
szándék	a beteg megölése	az elviselhetetlen szenvedés enyhítése
eljárás	letális dóziszú gyógyszer alkalmazása (barbiturát)	szedatív gyógyszer alkalmazása (midazolam)
végkimenetel	azonnali halál	a szenvedés enyhülése

Terminális palliatív szedáció – az eutanázia alternatívája?

Etikai kérdések:

- meddig alkalmazható?
- táplálék- és folyadékfelvétel?
- tényleg megtettek mindent a betegért?

(Higgins et al 2009, Widdershoven 2003, Muller-Busch et al 2003, Márkus, 2011)

Hogy lehet megosztani a felelősséget orvos és beteg között élet és halál kérdésében?

- az életfenntartó orvosi kezelés visszautasítása a kompetens beteg által
- az élő végrendelet vagy a „nem újraélesztendő” elhatározás bevezetése
- a palliatív medicina (hospice ellátás) hozzáférhetősége

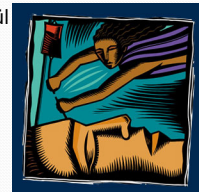
Az életmentő/életfenntartó kezelés visszautasításának joga

Cselekvőképes személy terminális állapotban – közokiratban – visszautasíthat egyes életmentő, életfenntartó beavatkozásokat (20-23.§)

20.§ (3) ...ha a beteg olyan súlyos betegségben szenved, amely az orvostudomány

mindenkori állása szerint rövid időn belül

- megfelelő egészségügyi ellátás mellett is
- halálhoz vezet és gyógyíthatatlan.

Az élő végrendelet (living will) lényege (117/1998. (VI.16.) Kormányrendelet egyes egészségügyi ellátások visszautasításának szabályairól)

- Cselekvőképes beteg kötheti, közokiratban, két tanú jelenlétében
- Bármikor visszavonható, minden formalitás nélkül
- A visszautasított ellátásokat tételesen meg kell jelölni pl. újraélesztés, mesterséges táplálás, agyhalál utáni gépi lélegeztetés, vérkészítmények adása stb.
- Tartalmazza az orvosok, gondozók polgári- és büntetőjogi védelmét, amennyiben a nyilatkozat szellemében járnak el.
- A dokumentumot két évente meg kell újítani.

Mi a teendő?

M. 90 éves nőbeteg, viszonylag jó fizikai és teljesen tiszta tudati állapotban van. Jelenleg a fia azért hozta be a kórházba, hogy kicsit felerősödjön: infúziós kezelést kap. Egyébként egyedül él a lakásában, a szomszédok és egy ápolónő segít neki. Fia is sokszor látogatja. M. néni nem akar tovább élni. Úgy érzi, hosszú élete során mindenben keresztülment (világháború, deportálás, válás – de sok öröm is érte: évekig élt és dolgozott Svájcban, ami nagyon szép emlék számára). Most már elege van az életből. Következetesen kéri az orvosait, hogy segítsenek abban, hogy ne kelljen tovább élnie. Bár a pszichiáter szakvéleménye szerint a beteg nem szenved depresszióban, de belefáradt, elég volt, minden nap újabb kínszenvedés neki ...

Palliatív ellátás (terminális palliatív medicina, hospice)

- A terminális állapotú betegek tüneteinek enyhítésére irányuló szupportív (támogató) kezelések összessége, az életminőség javítása (pallio, palliare: betakarni, enyhíteni, óvni)
- Szükséges hozzá:
 - speciális team
 - speciális hely
- Az eutanázia ellentétes a palliatív ellátás filozófiájával: „nem tesz semmit a halál megrövidítése és meghosszabbítása érdekében”!

(WHO 1990, 2002; Pereira et al 2008)

Hospice-palliatív ellátás terjesztése

Dr. Polcz Alaine, 1922-2007

Hospice Magyarországon, 2011 - az MHPE statisztikai felmérése

- 10 hospice bentfekvő részleg (162 ágy)
- 69 hospice otthoni ellátást végző csoport
- 2 ápolási intézetben ill. idősek otthonában hospice jellegű ápolás (15 ágy)
- 3 hospice mobil team (kórházi támogató csoport)

84 ellátó szervezet (177 ágy) – OEP által finanszírozott 2004 óta
Az ellátás minden formája ingyenes!

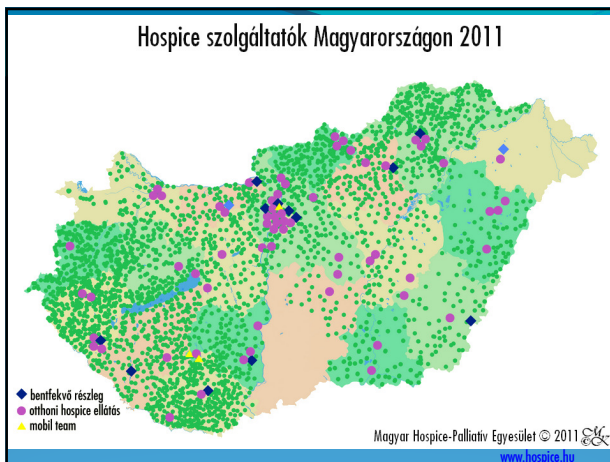
www.hospice.hu

Hospice működés, 2011 intézményi és otthoni együtt*

- ellátott betegek száma: 7019
- daganatos betegek aránya: 94%
- átlagos gondozási idő: 36 nap
- ágykihasználtság: 79,6%
- halálzási arány: 66,5%
- otthon meghalt betegek aránya: 39,1%

*adatszolgáltató: 65 szervezet

Hospice szolgáltatók Magyarországon 2011

Hospice bentfekvő részlegek, 2011 (12 részleg, 177 ágy)

1. Gyula, Pándy Kálmán Kórház	(1994)	20 ágy
2. Budapest, Szent László Kórház	(1995)	10 ágy
3. Miskolc, Semmelweis Kórház	(1995)	20 ágy
4. Budapest, MAZSIHISZ Szeretőkórház	(2001)	10 ágy
5. Pécs, Irgalmas Hospice	(2004)	23 ágy
6. Eger, Markhot F. Kórház	(2004)	20 ágy
7. Esztergom, Vaszary F. Kórház	(2004)	10 ágy
8. Budapest Hospice Ház	(2005)	10 ágy
9. Nagyatád, Városi Kórház	(2007)	15 ágy
10. Budapest, Korányi Kórház	(2007)	24 ágy
11. Tatabánya, Nefelejcs Ápolóház	(1999)	5 ágy
12. Dombóvár, Alkony-Támasz Alapítvány	(2001)	10 ágy

Súlyos betegekkel foglalkozó egészségügyi dolgozók testi és lelki állapota

Egészségügyi dolgozók:

- Családi háttér bizonytalanabb
- Nagyobb munkaterhelés
- Alacsonyabb a társas támogatottság
- Pszichoszomatikus betegségek aránya nagyobb
- Az ápolók szignifikánsan elégedetlenebbek mint a nem ápoló egészségügyi dolgozók
- Az ápolók munkahelyi stressz értéke nagyobb

Hegedűs K, Kovács M, Szabó N (2006, 2008) in
Kopp M, Kovács M (szerk.) (2006): A magyar népesség életminősége az ézredfordulón. Budapest, Semmelweis Kiadó
Kopp M (szerk.) (2008): Magyar lelkiállapot 2008. Budapest: Semmelweis Kiadó

A súlyos betegekkel foglalkozó egészségügyi állapót rontó tényezők

- veszteségek
- a beteggel való kommunikáció erős érzelmi terhei
- a folyamatos testi/lelki regenerálódás lehetetlensége
- megküzdési stratégiák
elsajátításának/elsajátíttatásának hiánya

(Pullen 1995, Ramirez 1995, Fallowfield 1995, Kopp 2002, Shanefelt 2003, Hegedűs et al 2004)

Érzelmi kimerültség, kiégés, megküzdés

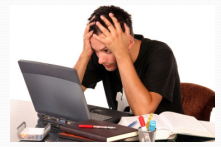
- Minél kimerültebb valaki érzelmileg, annál inkább választja a nem adaptív érzelmközpontú megküzdési módokat: evés, ivás, dohányzás stb. az adaptívak helyett (figyelem elterelése, testmozgás, társas támogatás keresése)
- Az ápolók esetében még hangsúlyosabb a megküzdési készségek fejlesztése

Kovács Mariann, LAM 2006, 11.sz.

Közös eredmény

A társas kapcsolati hálón belül elsősorban a munkatárstól kapott támogatásnak van jelentős szerepe – ez pedig tovább erősíti azt a feltételezést, hogy a kiégés és a stressz szorosan a munkahelyhez kötődő tünete csoport.

Megoldási módok

- tudatosítás, képzés
- támogató csoportok erősítése
- saját mentálhigiéné
„szeretjük-e eléggé magunkat?”

Saját prevenció programok

- Stresszkezelő kommunikációs tréningek hospice tanfolyamokon szakdolgozóknak (1994-2013, 5500 fő)
- Tanatológia/palliatív terápiás kurzusok az egyetemen (2004-2013, 600 fő)
- Williams életkészségek tréningek, 2004-től
 - problémamegoldás, stresszkezelés (folyamatos)
- CME orvostovábbképzések
 - Tájékoztató és beleegyezés a mindennapi betegellátásban (2013. febr. 15-16.)
 - Kiégés megelőzése pozitív pszichológiai módszerekkel

Segítség lehet

- Stresszkezelő, problémamegoldó tréningek – ld. pl. WÉK (Williams Életkészségek Program) www.eletkeszesek.hu

Munkahelyi támogató rendszer

Munkahely: megfelelő vezetői magatartás

- autokratikus? ✘
- be nem avatkozó? ✘
- demokratikus? ✓

Saját mentálhigiéné

- 10-15 perc saját szabadidő
- Kreatív tevékenységek
- Mozgás (agresszió levezetése)

Szemléletformálás

Méltóság Mezeje
program

www.hospicehaz.hu

Köszönöm a figyelmet!

www.hospice.hu

